

Reflexions entorn de la propaganda política i les ideologies (Capítols X i XI d' Orígens del totalitarisme d'Hannah Arendt)

En els capítols X i XI d'*Orígens del Totalitarisme*, Arendt parla de la ideologia que donà suport a la propaganda utilitzada en els sistemes nazi i comunista stalinista i analitza sense prejudicis morals, de forma postmoderna (Dana Villa) o estructuralista (Baverez) el totalitarisme de la època (dels anys 20 als anys 50). D'una o altra forma, Arendt, (Ian Kershaw), fa un estudi dels totalitarismes més descriptiu que explicatiu; es a dir, analitza una època històrica amb uns trets comuns. No fa però un anàlisi dels sistemes ni de les seves causes.

A.-El paper de la ideologia per a Arendt

Compararé primer el paper de la ideologia en la gènesi i desenvolupament dels totalitarismes esmentats, segons Arendt i segons Jeffrey Herf en la seva obra *El modernismo reaccionario*.

Per a Arendt malgrat s'ha parlat sovint una ideologia com a suport cultural del poder totalitari, no hi ha tal suport perquè el poder no prové de la cultura sinó que la cultura prové del poder. La ideologia, doncs, no és bàsica sinó només utilitzada pels totalitarismes per als seus interessos a través de la propaganda. Subratllo la paraula utilitzada, perquè és la més emprada per Arendt. La ideologia va evolucionant, aleshores, des de la seva aparició primera, en forma de utopia per part de pensadors anteriors, al llarg de la constitució del poder totalitari; aquesta evolució és dirigida des del poder que va mutilant la ideologia deliberadament del que no interessa. El poder totalitari considera la ideologia només un instrument al seu servei i es deslliga i allibera totalment d'ella quan ja no la necessita, és a dir, quan ja no li cal fer propaganda perquè el poder és absolut. L'estat totalitari, precisament, pot definir-se com aquell al qual no li cal ideologia.

Herf, en canvi, a l'obra esmentada, considera la ideologia com quelcom més que un simple utensili al servei del totalitarisme; així, pensa que el corrent de pensament ideològic que va des dels anys 20 als anys 40, va propiciar els totalitarismes i té importància en la aparició d'aquests, sent-ne en part, una causa.

La diferència és clara. Arendt admet la ideologia de l'època com a fet existent ni bo ni dolent. En canvi Herf la crítica. Arendt considera els pensadors com a innocents i utilitzats pel sistema; en canvi Herf, els considera causa, malgrat que inconscient i imprevisible, de les monstruositats que després van succeir. Arendt fa un estudi del poder i considera que els dos sistemes totalitaris del nostre segle van utilitzar una ideologia que ja era popular i se'n van beneficiar, però que en podrien haver utilitzat qualsevol altre. En canvi Herf estudia la influència real de la ideologia en els fets polítics i considera que aquesta ideologia concreta i cap altra va fer possible el naixement dels totalitarismes.

Arendt defensora de l'home individual davant del pensament abstracte, pensa que les ideologies no tenen significat i són negatives; només serveixen per donar una esperança als homes desencantats i per enganyar-los. Com a postmoderna creu que ha arribat la fi dels grans relats. Així, en el seu assaig *La mentida en política*, explica el paper dels intel·lectuals per a forjar les mentides polítiques a partir d'ideologies, es a dir, per a enganyar l'home individual amb ideologies abstractes. Ara bé, si totes les ideologies són sospitoses d'estar buides de contingut que no sigui emocional, les ideologies que van utilitzar-se en els totalitarismes és caracteritzaven, a més a més, pel un tret comú: no respectar els drets de les persones. La distinció, diu Arendt en una entrevista que li va fer Adelbert Reif (1970), s'ha d'establir, no entre països capitalistes i socialistes (la tradicional dreta i esquerra), sinó entre els que respecten els drets de les persones i els que no. Aquests drets no són ni burgesos ni comunistes: són humans.

1.-Gènesi de la ideologia nazi, a través d' alguns pensadors.

Fet aquest plantejament, fem un ràpid repàs per alguns autors que han aportat els elements de què es va servir la ideologia nazi. Arendt es considera deutora de molts d'ells però, malgrat criticar el totalitarisme nazi, no trenca amb el pensament dels autors que van col·laborar en la ideologia d'aquest totalitarisme, perquè, com ja hem dit, els veu com a utensilis del sistema, mai com a causes.

S'ha esmentat, entre els autors utilitzats pel nazisme, **Fichte** a *Discursos a la nació alemanya* pel seu fervor patriòtic i la defensa del esperit germànic. Hi ha, però, moltes diferències entre el nacionalisme de Fichte i el nacionalisme del s. XX. Una d'elles, és que Fichte parla de poble germànic i de germànics originals, però no de nació. Es refereix més a una **actitud espiritual** que a una herència biològica.

Podem recordar, també, **Herder**, per la superioritat que atorga en la seva història als pobles europeus i, concretament germànics, sobre els altres.

Un dels autors que més directament influeix en la ideologia nazi és **Spengler** a *La decadència d'Occident*. Considera els pobles com a éssers vius i diu que, malgrat el món occidental es troba en decadència, hi palpita l'esperit fàustic del poble alemany. Valora la raça, l'irracionalisme, el biologisme, l'espiritualisme i l'antipragmatisme que entén com a subordinació dels guanys materials i tangibles a la consecució de l'ideal. Cal recordar l'èxit que va tenir aquesta obra en tota Europa, malgrat la seva simplicitat i la seva demagògia.

Dos autors fonamentals que van influir en la ideologia nazi, malgrat Arendt se'n considera deutora, com diu a la seva obra *Hombres en tiempos de oscuridad*, són Nietzsche i Heidegger.

Nietzsche, en l'*Anticrist*, *Humà massa humà* sobre tot a *La voluntat de poder*, aporta al pensament de l'època el nihilisme i el concepte, molt manipulat, de voluntat de poder. El Nietzsche que influí en el nazisme fou, però, comprès només en part, ja que Nietzsche s'oposava tant a la acceptació de Déu o dels deus com a la acceptació d'altres substituïts de Déu, com ideologies, polítics i demagogs del poble.

Heidegger influeix en el nazisme pel seu espiritualisme, antipragmatisme, per criticar la tecnologia com a finalitat última de l'home i pel paper atorgat al llenguatge que tant pot manifestar l'ésser com ocultar-lo. La veritat és fosca i inaccessible.

2.-Destinatari de la ideologia: La massa

És un segon element del totalitarisme. Aquí seguiré Arendt.

La massa, a qui va dirigida la propaganda; és producte de les circumstàncies de la època. L'home que viu entre les dues guerres mundials es troba desencisat, no es valora a si mateix i cau en la massa política i amorfa, en la massa desarrelada a qui li cal trobar una salvació.

“Fou característic del creixement del moviment nazi a Alemanya i del creixement dels moviments comunistes a Europa després de 1930, el fet que reclutessin els seus membres entre aquesta massa de persones aparentment indiferents, a les quals tots los altres partits havien renunciat, pel fet de considerar-les massa apàtiques o massa estúpides para merèixer fixar-se en elles (...) Això permetia la introducció de mètodes del tot nous de propaganda política”¹

S'ha demostrat, després de la segona guerra mundial, que inclús en una democràcia les masses neutres són majoria. Arendt, identificant-se amb la mentalitat postmoderna, veu la massa com a seguidora de les consignes i de la imatge que donen els mitjans de comunicació. Si, com es pensa ara, la massa només es mou pel que li ofereixen, és incapaç de prendre partit en el buit. Sempre pren partit pel que més l'atrau de la propaganda o la informació que té i actua molt determinada per ella.

La primera carta de presentació dels totalitarismes fou apoderar-se dels parlaments demòcrates respectius, utilitzar-los i posar-los al seu servei. Les masses, en aquest primer moment, segueixen considerant aquests partits com a legals

El nazisme, acte seguit, s'apuntalà en la massa i la va fer sentir important. Només sota el fùhrer, la massa adquireix entitat, és a dir, l'individu se sent a si mateix socialment. Sense ell, es perdria en l'anonimat i no seria capaç de cap tipus d'acció. Hitler ho diu sense embuts: *Tot el que sou m'ho deveu a mi; tot el que jo soc os ho dec a vosaltres* (Hitler discurs a la SS)² La majoria del poble, amb el fùhrer podia participar en política, anar a mitjans, cridar etc.

La elit, el populatxo, els simpatitzants i els frontals.

¹ Arendt Los orígenes del totalitarismo, 2, 10, p 398

² Ibid. p. 407

El dictador no només s'alia amb el **populatxo** (els individus més desarrelats de la massa) sinó també amb la **elit**.

L'**elit** actua de forma diferent del populatxo i del comú de la massa. L'elit vol veure la ruïna de la falsa seguretat, cultura i vida existents. És important la guerra per a fomentar aquesta **falta de respectabilitat** de l'home, visió desitjada per tots els depreciadors de valors nietzscheans. La guerra és la gran igualadora. Contra la defensa de la identitat individual, l'elit defensa els instints contraris, massificadors, antihumanistes, antiliberals, antiindividualistes i anticulturals i, a més a més, la agressivitat i lluita de tots contra tots. Els homes frustrats de la elit, que no poden escapar de la seva angunia, volen tornar a igualar tothom per a començar de nou.

Aquestes característiques diferencien l'elit del **poble**, segons Arendt. El poble admira el geni; l'elit no, ja que vol col·locar tothom al mateix nivell. El poble admira, de Stalin o de Hitler, el seu poder per a organitzar les masses i l'elit valora el seu desig manifest de matar jueus o sia, el reconeixement de les hipòcrites i ocultes pretensions de molts altres homes que, tenint els mateixos desitjos, no són capaços de admetre-ho. La elit admira la falta d'hipocresia i admira el nazi prototip: l'home que utilitza el poder immoral, en públic, i se sent un honorable ciutadà, en privat, a diferència del burgès que, malgrat també matava, no ho manifestava públicament. Arendt, explicarà també, de la mateixa manera, la mobilització d'alguns intel·lectuals americans o elit americana, col·laborant amb la demagògia del poder, per a convèncer el poble durant la guerra de Vietnam (McNamara, entre altres)

Només el populatxo i l'elit, doncs, per raons diferents, poden seguir el totalitarisme cegament si bé, tant uns com altres, desapareixen quan el moviment totalitari pren el poder.

Cal distingir també dins de la massa favorable al moviment totalitari, entre els **simpatitzants** dels **frontals** o executius.

Els **simpatitzants** no comprenen res de les manipulacions del poder real, però tampoc no hi participen. Tenen només una voluntat favorable al moviment. Els **frontals** són els executius violents, malgrat "dissimulen" i donen símptomes de normalitat als simpatitzants, que són els únics que vertaderament es creuen el moviment. Per exemple: les SS van fer creure que l'exèrcit era molt més agressiu que elles, que, en aparença, pertanyien al món normal. Les SS, d'aquesta forma, van agafar el poder a l'ombra fins a dominar tots els altres cossos lluitadors. Aleshores, amb el poder absolut, ja no van tenir necessitat de convèncer ningú.

Arendt compren i disculpa l'actuació de l'home de l'època, a *Orígens del totalitarisme*, com després ho farà, de forma més manifesta, a *Eichmann a Jerusalem*. No només el comportament dels simpatitzants dels nazis pot i ha d'explicar-se, sinó que també el mateix comportament complaent d'alguns col·lectius jueus era previsible. No hi ha culpables, sinó que són els fets que arrossegueu irremissiblement les persones. En efecte, l'home individual és producte de l'ambient i de la propaganda. La importància de la propaganda nazi és fonamental per a dominar la situació, explica a *Eichmann a Jerusalem*; en a això coincideix amb l'opinió de psicòlegs jueus, fugits als EEUU i autors de la psicologia de la forma (Lewin, Köhler, Koffka), que van mostrar la interdependència entre l'home individual i el medi amb experiments com els de Milgram i els de les presons. L'home depèn de la situació. Cal estudiar les causes, el per què dels fets, no cercar culpables. Només així podrem evitar que els fets tornin a succeir.

3- Falta de fe en la raó: pressupost per l'adoctrinament de la massa

Arendt cita un altre tret comú al pensament de la època: la falta de fe en la raó.² Aquest fet posa en dubte totes les institucions constituïdes. La dita "filosofia de la sospita", era vigent encara a la primera meitat del segle XX. Marx sospita de l'home honorable: el burgès és un bandoler. Nietzsche ho fa de la moral vigent, Feuerbach de la religió, el novel·lista Stevenson de l'home honorable i ric que segueix les lleis (injustes, per cert) vigents, malgrat el monstre que porta a dins. Es critica el que és normal i sempre s'ha tingut com a bo.

Aquest "capgirament de la mirada", critica Arendt, ens porta a la secreta o oberta admiració pel allò contrari a l'ordre: el que hi ha a l'altre banda de la raó, al costat fosc: la maldat, el desig, l'home antisocial que es realitza a si mateix contra la societat en oposició a altres éssers *mansos i civilitzats*, (Freud) que queden reprimits. De la admiració pel bandoler valent i noble, malgrat sigui assassí, passem a la admiració pel mafiós que fa diners, pel

²Arendt, *Los orígenes del totalitarismo*, cap X

que triomfa al marge de la llei i no el pesquen. La admiració pel bàndol fosc no només ens pot portar a una secreta enveja sinó també a una mitificació de certs personatges negatius però molt vitals.

La malfiança en la societat és, per Arendt un perill perquè ens pot portar a una actuació antisocial, contra nosaltres mateixos. És el perill de buscar una altra fe substituïdora, algun ideal ascètic a causa del buit deixat per Déu. El problema de l'època seria la substitució, igualment alienant, del bé pel mal; la substitució de Déu per una altra ombra, que, malauradament, serà més nefasta.

El moviment nazi es producte de la modernitat. Des dels seus inicis, els moviments totalitaris, diu Arendt busquen fer-se propaganda, fent públics els delictes dels seus dirigents, per a complaure l'elit. Els nazis estaven convençuts de que en el nostre temps "*fer el mal posseeix una morbosa força d'atracció (...) No és nova la atracció del populatxo per el mal i el delictes*",³ els fets violents, molt hàbils, causen admiració.

Com a conseqüència de l'anterior, hi ha falta de confiança en els partits tradicionals. Els que governen són uns lladres com així també les seves lleis que sempre estan al servei de la classe dirigent. Per aquest fet, els moviments totalitaris, es converteixen en els primers partits antiburgesos i materialitzen l'odi acumulat. Per això, com veurem després, són també antiutilitaristes i antiindividualistes. Deixen de buscar-se el bé dels individus i es cerca només un hipotètic bé de la comunitat.

4- Evolució de la ideologia sota el control de la propaganda

Malgrat la ideologia no fou la causa dels totalitarismes del segle XX per Arendt, el tipus d'utilització que el poder en fa d'ella, així com l'evolució que experimenta la ideologia, sí que és un ingredient necessari per a la presa del poder absolut del nazisme i el comunisme stalinista. La ideologia passa a ser un instrument al servei del poder totalitari que, amb l'excusa de la realització del ideal hipostasiat, manté els dirigents en el poder.

-L'antiutilitarisme

El caràcter fonamental de l'ideologia en aquest estadi d'evolució, es a dir, sota el poder totalitari, és l'antiutilitarisme, es a dir, el desinterès pels desitjos de la persona individual.

Abans les ideologies es consideraven útils; així, el marxisme es considerava important, tant per part dels seguidors com dels detractors, per a que el poble aconseguís alliberar-se i els seus membres poguessin realitzar-se com a persones. Per això, xoca que la ideologia, en el segle XX, sigui utilitzada pels totalitarismes només com excusa. Aquest és un punt fonamental en el pensament de Arendt, que explica molt la admiració que ella sent pel pragmatisme del pensament ianqui

Diu Arendt que, si bé qualsevol ideologia pretén primer donar resposta a una necessitat pràctica de la gent, després pren entitat en sí mateixa, posant-se només sota l'interès dels dirigents. Arendt dirà que aquesta és una tendència de totes les ideologies, però, fonamentalment, de les utilitzades pels sistemes totalitaris. La ideologia sempre és secundària i instrument per al poder.

Amb el poder totalitari, les ideologies "*perden interès en el benestar i no estan interessades en els problemes quotidians*", segons diu Himmler a les SS⁴. I continua dient: "*L'home de la SS no fa mai una cosa pel seu propi interès*"⁵ La estètica del soldat de rostre metàl·lic i galvanitzat, en paraules d' Ernst Jünger, s'estén a l'obrer i al ciutadà. Jünger, en el seu realisme màgic fa que l'home es converteix en una màquina amb cos.

No és difícil convèncer la massa que mai ha tingut entitat política pròpia ni interès i ambició pròpia, d'una ideologia, com a refugi. A *Sobre la revolució*, diu Arendt que foren les masses de desgraciats, les que pujaren Hitler: revolucionaris i assassins. Fou, d'altra banda, l'aparell conspirador del partit, que pujà St alin: estava format per individus desarrelats sense consciència de classe. Això es deu a que les masses, malgrat no tenir interessos individuals a llarg termini, poden tenir interès de classe, i poden buscar en les ideologies un camí per a solucionar-los.

³ Citat Arendt, *Los orígenes del totalitarismo*

⁴ Arendt. *Los orígenes del totalitarismo*, X, p 397

⁵ Ibid.

Però els interessos de classe poden ser perillosos en una dictadura. Per això, diu Arendt, els totalitarismes van eliminant també les classes, per treure-les "la consciència de classe". Així, a Rússia, la classe camperola, que era la que quedava més cohesionada en temps de Stalin, va ser liquidada a 1929. Stalin va excloure també els altres grups socials fins que esdevingué la liquidació de la burocràcia, grup que havia ajudat a liquidar les anteriors classes (del 1936 al 1938). Tots els seus membres van ser expulsats del partit i al menys vuit milions foren liquidats⁶; També va dissoldre les comunitats de treballadors a fi de que perdessin la consciència de grup i per fer desaparèixer la classe obrera, com a tal classe (1950).⁷

Es aleshores, quan la política es desvincula completament del interès pel individu, que per a Arendt és allò que marca la llicitat o no d'un sistema polític. Liquidades les classes, que sempre poden representar un grup d'opinió i d'oposició, les ideologies totalitaristes esdevenen completament antiutilitàries. Perquè quan no hi ha classes, ningú sap quin és el seu interès. En el moment en que l'individu deixa de sentir-se ell mateix, com a part directament interessada en la política, deixa de ser persona. El desert totalitari priva a l'home del seu propi pensament. Cal notar que per Arendt és, doncs, l'autoestima la que mou els corrents d'opinió i la política activa. Liquidada l'autoestima, l'individu esdevé un número.

Una digressió. Es pot apreciar clarament a la Unió Soviètica aquesta progressiva desvinculació del interès de l'individu respecte a la política del partit, a l'obra de Lenin *Què fer?*. Aquest, ja desvirtua la idea de Marx i dona prioritat a la conquesta del Estat per part del partit, la qual cosa passa a ser l'objectiu principal. La conquesta supedita la ideologia a la finalitat de la revolució: triomfar. Lenin afirma en aquesta obra que la revolució és prioritària i que la espontaneïtat de les masses només pot fer que desvirtuar-la. Els trade-unionistes que només busquen el seu interès personal: guanyar més i millorar les condicions de treball, han de ser eliminats o neutralitzats pels dirigents comunistes que tenen com a objectiu fonamental la conquesta del poder i la formació de l'Estat. La consciència política a només pot arribar a l'obrer des del exterior es a dir, imposada. Els obrers han de saber obeir les ordres però no cal que estiguin conscienciats. Un diari únic ha de dirigir els obrers a Rússia. La política i la moral han de ser heterònomes per a l'individu, en terminologia kantiana i aquest perd tot el protagonisme polític.

-El biologicisme. La importància dels biòlegs Nietzsche i Bergson, diu Arendt a *Sobre la violència* es pot entendre des del antiutilitarisme, del que parlàvem. El biologicisme defensat per la ideologia nazi es del tot irracional. La racionalitat és actuació per a un fi, actuació pragmàtica; la irracionalitat, en canvi, és antipragmatisme, metàfores i emotivitat. Comprenem, doncs, perquè la visió biològica de la vida de Spengler i de Nietzsche van poder passar a primer terme de la propaganda política, perquè, malgrat no tenien cap recolzament racional, si que el tenien emotiu.

-El racisme. Es fonamenta en el biologicisme i en els estudis de la raça germànica. El racisme, però, és utilitzat pel nazisme en tota la seva cruesa, com a voluntat de distinció i d'extermini de les races inferiors o enemigues. Hitler defensa que cada vegada que la sang ària es barreja amb la de altres pobles inferiors, la conseqüència és la destrucció de la raça portaestendard de la cultura que és l'alemanya. D'aquesta manera, la primitiva idea de poble consanguini i agermanat de Fichte i Herder, esdevé una idea de destrucció i violència cap a altres pobles. El racisme, en aquest sentit negatiu, està desproveït del sentit utilitarista, d'interès de classe o de nació. Es queda en un sentiment negatiu de destrucció que pot aferrar-se en la mentalitat dels status més alienats de la societat.

-La unitat. És una idea afegida a qualsevol ideologia totalitària. Segons diu Hitler, els grans fets surten d'una sola força. Cal un cap per a dirigir les masses a les quals no se les permet cap desviació i aquesta massa es converteix en un "cos" únic. Segons Herf, el concepte de cossificació d'allò espiritual, concepte provinent de la dialèctica i contrària a l'individualisme i liberalisme, fou fonamental en el nacional-socialisme

-Espiritualitat i tècnica: paradoxa del nacional-socialisme segons Herf

En el nazisme són fonamentals les nocions de esperit, força d'esperit, voluntat i missió espiritual en la història. Paradoxalment, aquests valors coexisteixen amb defensa de la fonamentació biològica de l'home i de la raça i amb el d'avenç tecnològic, avenç tan criticat per Spengler, Jaspers i Husserl.

⁶ Cita V Kravchenko, *La vida personal y política com a oficial soviètic*, New York 1946, a *Ibid.* Cap X, p 403.

⁷ *Ibid.*

Arendt, il·lumina el seu estudi sobre el totalitarisme amb la distinció, que ella aplica també a altres àmbits, entre esfera pública i privada (distinció tan preada pel feminisme). Pels totalitarismes, els ideals públics cal que pertanyin també a l'home privat. Aquesta pretensió de dominar tant la esfera política com la privada és típica del totalitarisme, que considera que l'home individual és polític o social en la seva totalitat i, que, com a conseqüència, pot ser controlat completament pel Estat en tots els àmbits. L'home no té intimitat.

L'espiritualisme, en el nazisme, està relacionat amb aquest antipragmatisme o desinterès per al benestar individual del que hem parlat. Si el sistema no busca el benestar imminent dels individus, com a conseqüència, l'ideal d'home nazi és l'home desinteressat. El pragmatisme seria l'aferrissament de la actuació a la consecució d'unes fites concretes de l'home individual. Contràriament, l'antipragmatisme va unit amb l'espiritualitat, és a dir, amb la subordinació i anorreament de l'interès particular sota el més elevat ideal de l'interès comú.

Herf, per la seva banda, centra la seva investigació en el conflicte entre espiritualitat i tècnica en l'Alemanya nazi. Segons ell, Arendt té el gran mèrit d'haver vist contra altres comentaristes, el caràcter no il·lustrat però sí dialèctic del nacional-socialisme, és a dir, el desenvolupament que aquest representa no de la Il·lustració però sí de la dialèctica romàntica alemanya. Concretament, Arendt com també Herf, s'oposen a la opinió d'Adorno i Horkheimer en *Dialèctica de la Il·lustració*, de que fou el desenvolupament del pensament il·lustrat el que va abocar a Auschwitz perquè *el món completament il·lustrat irradia un desastre triomfant*⁸

Per a Herf, Arendt té el gran mèrit de mostrar tot el contrari: el poble alemany, que va posar en marxa la tècnica de forma tardana, completa i ràpida, quan ja els altres pobles la tenien instaurada, no va saber conjugar la racionalitat tècnica (il·lustració) amb el romanticisme (dialèctica). Fou el romanticisme i no la racionalitat de l'Il·lustració la que aboca al nacional-socialisme. Racionalització de l'ideal romàntic, estetificació de la tecnologia, consideració d'aquesta tecnologia com a exteriorització de la voluntat de poder, son barreges de categories racional-irracional, molt perilloses perquè la racionalitat i la irracionalitat són categories irreconciliables. Això porta Alemanya a una modernització **irracional**. El *romanticisme acerat* de que parlava Goebels, podria ser la manifestació clara d'aquest agermanament impossible, d'aquest conflicte de interessos, mai del tot resolt pel nacional-socialisme.

Aquesta falta de pragmatisme, al qual es refereix constantment Arendt, comenta Herf, deriva d'aquest conflicte d'interessos; en la pràctica portà als dirigents nazis a nomenar directors de fàbriques només per la ideologia, a no interessar-se pel disseny de les armes bèl·liques, a no tenir cura dels estudis tècnics a l'Universitat. Malgrat que a Alemanya a finals de la guerra es fabricava un 4% només del material que es fabricava EEUU, ni Hitler ni Goebels, van voler veure-ho, malgrat les advertències de tecnòcrates com Todt. Els dirigents nazis confiaven en la força de l'esperit.

Aquí Herf, seguint també Arendt oposa la irracionalitat alemanya a la racionalitat, sempre present dels il·lustrats i inclús de Lenin, que defensava el seu projecte lligat al científisme.

Podem també explicar aquests fets a través de Geord Mosse. Aquest estudiós observa que el nacional-socialisme defensa la **superioritat de les ciències humanes sobre les ciències físico-matemàtiques**, valoració de gairebé tots els pensadors alemanys de l'època com Husserl, Heidegger, Jaspers i la mateixa Arendt. Per a ells, l'abandonament dels valors espirituals és la causa de la decadència d'Europa. Aquest espiritualisme, tan defensat per l'església catòlica, s'oposava al materialisme de les societats anglosaxones i del comunisme. Aquesta valoració de les ciències de l'esperit en front de les ciències de la naturalesa, la podem veure en els escrits de ls intel·lectuals de la època nazi. Les ciències de la naturalesa i les del esperit estan separades i poden esdevenir antagoniques.

La ciència tècnica té la missió de remuntar-se des del pur empirisme cap al món superior de l'esperit. Els científics no pensen, en comparació amb l'home de lletres. El metge Johannes Stark⁹ diu que els metges han de posar-se en contacte amb allò superior i d'interès general i oblidar l'interès particular. Bruno Thüning, d'altra banda, diu: *“Si la generació de la que sorgiren Kepler i Newton hagués estat completament lliurada al materialisme, la busca de Kepler de la harmonia divina de la naturalesa hauria estat impossible”*¹⁰ És la falta de ideals allò que ocasiona la decadència dels pobles, com diu Spengler.

⁸ Adorno, Th. W. y Horkheimer, M, *Dialèctica de la il·lustración*. Pròleg,

⁹ Cit. George L. Mosse, *La cultura nazi*, 6, p- 222

¹⁰ Cit. George L. Mosse, *La cultura nazi*. 6, p 224

Heidegger, en llur discurs de rectorat, intenta conjugar la tècnica amb l'espiritualitat. Diu: " *El saber no està al servei de les professions sinó al revés*" ¹¹ Per tant som cridats pel esperit, deslligat del pragmatisme immediat. El poble, afegeix Heidegger, té una missió espiritual. ¹² A Heidegger, el subjectivisme radical, l'emocionalisme i el constant plany sobre la modernitat, el porten a voler tornar a l'essència de l'ésser, essència que es troba amb un extrem dolor.

-La profecia científica

Tornem a Arendt per referir-nos a la profecia científica. És la predicció derivada de la ideologia o, més exactament, de la llei que conté la ideologia. La ideologia s'utilitza per predir, a través d'ella, lleis científiques. Les masses estan predisposades a les ideologies perquè aquestes els hi expliquen els fets com a simples exemples de lleis i per tant qualsevol fet es troba al marge de qualsevol accident. Tot s'explica de forma simple.

De fet, les prediccions succeeixen a mentides polítiques. Una d'aquestes mentides polítiques fou la conspiració jueva (entre els nazis) i la dels troskistes, (en temps de Stalin). Les masses pensen que aquesta mentida és una veritat, abans oculta. La vertadera lògica queda anul·lada, aleshores, per la monstrositat de la acusació i la massa prefereix una mentida grossa però clara que acceptar els fets sense explicació.

La més important mentida dels nazis fou, **la conspiració jueva universal**. Es van basar en una obra molt difosa després de la primera guerra mundial: *Els protocols dels savis de Sió*, en la que els jueus simulen una conspiració jueva universal utilitzant els tots mitjans que poden. És l'història de la maquinació mundial jueva. Els nazis, a partir d'aquesta mentida sorgida de la ideologia, profetitzen que el poble jueu acabarà malament però, al mateix temps, posen en pràctica el que diu l'obra esmentada i organitzen els una conspiració contra tots els jueus. ¹³

El seguiment dels fets és aquest. Des de la profecia de que els jueus acabaran malament, el poble es fixa més en com persegueixen els jueus que en la conspiració mundial jueva, que gairebé no se la creu ningú. Allò que atreïa les masses en els sistemes totalitaris no era la ideologia: lluita de classes o de races, sinó el poder lògic que podia derivar-se de les mentides dels dirigents. Com ja hem dit, l'elit es fixa en el cinisme del poder i el poble en el domini de la llei per part dels governants.

Les mentides són necessàries perquè s'acompleixin les profecies ¹⁴ i son utilitzades pels dirigents per fer prediccions futures. Per exemple, Hitler parla de portar jueus a Madagascar quan ja estava resolta la solució final: exterminar-los a tots. Amb aquesta mentida, el sistema va voler mostrar que, malgrat la bona voluntat dels dirigents, la profecia s'ha de complir inexorablement.

Les profecies només s'acompleixen quan els que les han fet han arribat al poder i poden fer -les complir. Aleshores són infal·libles i científiques: es mira que la predicció feta s'acompleixi. Si no fos pel moviment polític, les profecies no tindrien força. Per això, quan arriben al poder els totalitarismes " *tota discussió sobre l'incertat o erroni de la predicció del dictador totalitari resulta tan fantàstica com discutir amb un assassí potencial sobre si la futura víctima està morta o viva, ja que matant la persona en qüestió, l'assassí pot proporcionar immediatament la prova de la veracitat de la seva declaració*" ¹⁵ Quan desapareix el moviment polític desapareix també la possibilitat de profecia.

Aquestes mentides i profecies, es donen també a societats democràtiques, encara que la predicció no sigui tan exacta degut a la manca de poder dels seus dirigents. Així, Arendt a la seva obra *La mentida a política* (1969), acusarà als polítics, en aquest cas, nord-americans, de mentiders, es a dir, de forjar mentides per predir la necessitat d'anar a lluitar a Vietnam. Els intel·lectuals que van ajudar a aquesta empresa, formaven part de l'elit; perquè es sentien fascinats pel poder i la magnitud de les mentides que es podien dir, és a dir, van actuar de forma semblant a la dels intel·lectuals o elit en temps del nazisme. També, en aquest cas, primer hi va haver la

¹¹ Farías, Victor, *Heidegger y el nazismo*, 2, p. 163

¹² Ibid.

¹³ Arendt. Los orígenes del totalitarismo, II, cap 11.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid, XI, p. 435

decisió política (atacar a Vietnam) després la profecia científica (els vietnamites acabaran malament com a conseqüència de ser males persones) . Finalment EUA va declarar la guerra.

-El terror

El terror segons Arendt es l'altre cara de la propaganda i, per tant, és inseparable d'aquesta.

Quan el totalitarisme, qualsevol que sigui, ha accedit al poder, i ja, en la fase final, desapareix la propaganda, la massa queda desarrelada de la política i exclosa, així com els grups inferiors que depenen dels superiors. Tothom és funcionari d'un sistema que el depassa i del que es troba exclòs.

Així, a Rússia, abans de la superpurga de Stalin, el poder havia defensat algunes mentides polítiques. Però amb Stalin ja no calia justificar el que es feia i, per tant, no calia mentir. Ho feien i ho deien. La propaganda es feia només cap als altres països o sectors encara no suficientment adoctrinats.

El terror dictatorial anava dirigit contra qualsevol i era completament gratuït, tant gratuït i irracional com la ideologia en que es fonamentava; fou una arma dissuasòria de Stalin i ajudà a la pèrdua de consciència política dels ciutadans. Un era culpable, pel sol fet d'haver-se associat. Les purgues foren tant més terrorífiques quan més absurdes, imprevistes i antiutilitàries eren.¹⁶ De fet, cap de les purgues de Stalin fou originada per una raó d'estat, perquè ningú era hostil. Els indesitjables desapareixien i no se sabia mai quins eren.

Aquest terror fou encara més gran en el nazisme. Els morts eren petits funcionaris socialistes. Era més segur ser paramilitar nazi que funcionari simpatitzant de la oposició. D'altra banda, els nazis sempre van reconèixer e ls crims públicament

La preparació de les víctimes i dels executors que requereix el totalitarisme no es basa en la mateixa ideologia sinó que deriva de la seva lògica inherent, diu Arendt. La purga bolxevic que va aconseguir que les víctimes confessessin crims que mai havien comès, descansa en aquest temor bàsic i argüeix de la següent manera: Tots estem d'acord en la premissa de que la història es una lluita de classes i en el paper del partit en la seva direcció. Vostè sap, per això, que, històricament parlant, el partit sempre té raó. Sense castigar els crims, la història no progressarà. Per això vostè, o bé ha comès els crims, o ha estat designat per la història per representar el paper de criminal...Si vostè no confessa, deixa d'ajudar la història a través del partit i es converteix en un enemic real del bé del seu país¹⁷

-L'estat sota el poder totalitari complet

L'estat s'identifica amb els dirigents totalitaris. Per al nazisme, serveix per a la **conservació de la raça** per al nazisme i és un instrument de **la lluita de classes**. Mai els totalitarismes es defineixen de demòcrates, republicans, monàrquics etc. perquè l'estat no té una entitat en sí.

D'altra banda, l'estat executa revolucions permanents per mantenir -se en el poder i neutralitzar possibles atacs dels crítics. Per a Stalin aquestes revolucions són les purgues permanents. Per al nazisme, la liquidació de petits grups. Segons Hitler l'estat total no ha de conèixer diferència entre ètica i interès. Per aconseguir el que l'estat es proposa s'utilitzen **tàctiques** no sempre morals perquè el fi justifica els mitjans.

5- Hanna Arendt postmoderna i fenomenòloga.

Segons Dana Villa¹⁸ la política d'Arendt és postmoderna, sense metafísica ni pressupostos. Es busquen les causes reals que van originar els totalitarismes i es dissequen. Segons Arendt, un moment històric és una conjunció de forces: una química, que produeix irremissiblement una reacció. Aquestes forces són sempre forces físiques i reals, mai forces ideològiques. De Jaspers va agafar la valoració de la persona individual i va considerar la persona com víctima de les circumstàncies i moments històrics, difícilment, eludibles. De Husserl i Heidegger va valorar la descripció del fet tal com es presenta, propi de la fenomenologia.

¹⁶ Arendt *Los orígenes del totalitarismo*, cap XI

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Villa, *Hannah Arendt i Heidegger. The fate of the political*

Dana Villa¹⁹ explica el mètode d'Arendt mostrant que no existeix mai, en la seva explicació un “*Verwindung*”: excedència, ultrapassament. La postmodernitat no va més enllà de la realitat. No hi pot haver una superació crítica del món utilitzant forces eternitzants sinó, només, descomposició crítica dels elements que componen una situació sense voler sublimar-los perquè no hi ha una veritat per sobre de tot i, per tant, no és possible una sublimació. La superació de la insignificància de l'origen i explicació racional per part de la riquesa de colors de la nostra realitat més pròxima, és el que es revela a la postmodernitat.

Defensora de les llibertats individuals, a *Sobre la revolució*, la millor revolució, diu, fou la americana de Jefferson que, en el seu moment, fou producte del pensament racional i de l'interès per l'individu concret, malgrat posteriorment s'allunyés dels seus primers objectius degut als grups de pressió existents.

Bibliografia

- Adorno, Th. W. y Horkheimer, M, *Dialèctica de la il·lustració*.. Editorial Trotta, Madrid, 1997
- Arendt, Hannah. *Men in dark time*, Harcourt Brace Jovanovich, London
- Arendt, Hannah. *Los orígenes del totalitarismo*, 1948, Planeta-Agostini, 1994
- Arendt, Hannah. *Sobre la revolució*, Alianza Editorial, Madrid, 1988 Farias, Victor, *Heidegger y el nazismo*. Muchnik Editores. Barcelona, 1989
- Baverez, Nicolas. *Raymond Aron, un moraliste au temps des ideologies*. Flammarion 1993
- Herf, Jeffrey *El modernismo reaccionario*. F.C.E. 1990 (publicat 1984)
- Kershaw, Jan. *Qu'est ce que le nazisme?*. Gallimard 1992.
- Magazine literaire. Monographie Hannah Arendt, philosophe et politique. Nov. 1995, n. 1 337
- Mosse George. *La cultura Nazi*. Grijalbo 1973
- Princeton University Press [1996]
- Vattimo G. *El fin de la modernidad*. Planeta Agostini 1985
- Villa, D.R.: *Arendt and Heidegger*. Universitat Princeton The Fate of the Political

¹⁹ Ibid